

Handreiking Onderwijs aan kinderen van Woonwagbewoners/Reizigers, Roma en Sinti (OWRS): 0-6 jaar

Mei 2022

Doelgroep:

Professionals uit onderwijs, gemeenten en GGD die werken met kinderen en ouders van Reizigers, Roma en/of Sinti-achtergrond.

Waarom?

Op hoofdlijnen is de onderwijspositie van kinderen van woonwagbewoners/reizigers de laatste decennia verbeterd, maar voor de Sinti geldt dit minder en voor de Roma in een nog mindere mate.¹ Voor alle drie de groepen is nog sprake van een relatief geringe deelname aan voorschoolse educatie, relatief veel verzuim in het voortgezet onderwijs en minder doorstroom naar vervolgonderwijs en behalen van een startkwalificatie.

Het volgen van basisonderwijs en het bezoeken van een consultatiebureau na een bevalling, zijn inmiddels geaccepteerd en vanzelfsprekend geworden, ook bij WRS-ouders. Maar dat geldt absoluut niet voor het deelnemen aan (niet-verplichte) voorzieningen als voorschoolse educatie en aan opvoedingsondersteuning en/of ouderprogramma's. En dat zijn nu juist de voorzieningen en aanpakken waarmee we in Nederland 'onderwijsachterstandenbeleid' voeren.

In deze handreiking richten we ons daarom op de leeftijdsfase van 0-6 jaar: een zeer belangrijke levensfase voor de ontwikkeling van een kind en een essentiële fase in het bestrijden van onderwijsachterstanden. Zie voor meer info de notitie 'Beleidsanalyse WRS 0-6 jaar' (OWRS-notitie, mei 2021) en het 'Visie-document Onderwijs aan kinderen van woonwagbewoners/reizigers, Sinti en Roma' (OWRS-notitie, juni 2022).

Wat zijn de oorzaken voor de 'onderwijsachterstanden'?

Een grote meerderheid van de WRS-ouders heeft een lage SES (sociaal-economische status) en veel algemene SES-verklaringsfactoren gelden dan ook voor deze groep, zoals een minder rijke cognitieve en taalstimulering thuis, meer sociaal-economische problemen (armoede en schuldenproblematiek) en meer chronische gezinsstress en langdurig in 'een overlevingsstand' verkeren. Bij veel WRS-ouders komt daar nog een aantal andere specifieke (cultureel-historische) factoren bovenop:

- een geringe onderwijs traditie en minder belang hechten aan onderwijs. Onderwijs is ook minder 'nodig' voor veel gekozen beroepen/arbeidsmarktsectoren,
- soms intergenerationele werkloosheid en uitkeringsafhankelijkheid,
- een sterke vrees voor cultuurverlies en vaak een traditie en sociale druk om familiezaken sterk te prioriteren boven bijvoorbeeld onderwijs,
- een wederzijds wantrouwen en onbegrip van WRS-ouders en 'overige burgers en de overheid'. De vervolging en massamoorden in de tweede wereldoorlog, maar ook nadien door eenzijdig beleid, hebben generaties lang diepe sporen nagelaten. Het onderwijs wordt door WRS-ouders hierbij soms als verlengstuk beschouwd van de overheid,
- discriminatie.

Met uiteraard heel veel verschillen tussen individuen en ook tussen de groepen.

Onderliggend aan veel van de 'onderwijsproblemen' zijn het wederzijdse wantrouwen en het gebrek aan onderwijs traditie en -ambities.

Aanbevelingen

We geven een aantal aanbevelingen, sommigen heel concreet, anderen vergen nog nadere uitwerking.

1. Verbinding maken

We zien dat met name vanuit het onderwijs- en welzijnsbeleid de afgelopen decennia hier en daar nog wel -of opnieuw- geïnvesteerd is in het 'verbinding maken', in het opbouwen van vertrouwen tussen onderwijsinstellingen en ouders. Het werk van consultants, intermediairs en sleutelfiguren verdient blijvende waardering, facilitering en verdere professionalisering. Voorbeelden daarvan zijn recente Intermediair-pilotprojecten van het ministerie van SZW (waaronder ook het Europese voorbeeldprogramma 'Toy for Inclusion') en trainingen voor Roma en Sinti als onderwijsassistent, zoals die nog recentelijk bestaan hebben.

Dergelijke 'verbindingswerkers', of ze nu uit de WRS-groep zelf afkomstig zijn of daarbuiten, kunnen voorlopig nog een heel belangrijke functie vervullen. De opbrengst ervan is moeilijk direct hard te maken in korte-termijndoelen en -kengetallen, maar aangenomen mag worden dat deze verbindingswerkers een belangrijke rol hebben gespeeld in de verbeteringen in de onderwijspositie in de afgelopen decennia en in de stabilisatie en soms verbetering van de onderlinge maatschappelijke verhoudingen.

Wat betreft versterking van de opvoeding, ontwikkeling of onderwijspositie van WRS-kinderen zijn 'verbindingswerkers' van groot belang. Waar deze ontbreken, dient gezocht te worden naar een invulling ervan. Meer dan we al doen kunnen we daarbij zoeken naar ook verbindingswerkers afkomstig uit de eigen groep.

2. Het consultatiebureau

De meeste WRS-ouders bezoeken met hun baby's het consultatiebureau, in ieder geval voor de eerste inentingen, metingen en voorlichting. Dat is een groot goed en van belang voor de ontwikkeling en gezondheid van de kinderen. Er is een klein deel van ouders, met name bepaalde Romagroepen, waarbij dit niet het geval is: aandacht hiervoor is van belang.

Wat betreft de latere bezoeken aan het consultatiebureau (op 2- en 3-jarige leeftijd van het kind) neemt de deelname enigszins af.

Bezoek van het consultatiebureau is primair van belang voor zicht op de ontwikkeling en gezondheid, maar er is ook een secundair belang: het is een voorziening waar naar opvoedingsondersteuningsprogramma's- en ouderprogramma's wordt doorverwezen en waar de indicering en toeleiding naar voorschoolse educatie plaatsvindt (in de meeste gemeenten althans).

We adviseren om te bezien waar in Nederland dit goed loopt (of in het verleden goed liep) en te analyseren wat er van te leren en benutten valt voor situaties elders. Een doordachte Best Practices- benadering kan kennis opleveren voor situaties elders in het land.

3. Opvoedingsondersteuning

Veel WRS-ouders hechten aan de zorg en opvang van jonge kinderen in eigen kring, een op zich belangrijk en waardevol gegeven. Voor opvoedingsadviezen belt men niet snel naar het lokale 'opvoedpunt', naar jeugdhulp is er vaak het nodige wantrouwen. Dit heeft als nadeel dat belangrijke ontwikkelingsstoornissen soms niet of pas laat worden gesignaleerd en dat complexe opvoedingsvraagstukken vastlopen of escaleren. Dit zijn situaties die met professionele hulp voorkomen of verzacht hadden kunnen worden. WRS-kinderen groeien net als alle andere kinderen op in een tijd met veel meer prikkels, met veel onlinetijd en -mogelijkheden, minder lichaamsbeweging en veel makkelijk voorhanden ongezonde voeding. Een situatie die voor alle ouders nieuwe vraagstukken oproept.

Het informeren en delen van (wetenschappelijke) kennis hierover en het benutten van effectieve aanpakken en ondersteuning, is voor alle ouders nuttig en van belang, ook voor WRS-ouders. Bezien kan worden hoe er - bijvoorbeeld in het kader van het landelijk programma Een Kansrijke Start (gericht op effectievere opvoedingsondersteuning), specifieke aandacht kan komen voor de WRS-ouders, aanbod op maat. Met inzet van expertise uit de eigen kring.

4. Ouderprogramma's (ter achterstandsbestrijding)

We kennen momenteel in Nederland een 'derde golf' aan ouderprogramma's gericht op meer educatieve stimulering thuis (zoals voorlezen aan kinderen). Eerder, in de jaren '70 in de grootste gemeenten en rond de eeuwwisseling met de Stap-programma's is hier veel aandacht voor geweest. De effectiviteit voor lage SES-ouders viel vaak sterk tegen. Ouders werden overvraagd, er was te weinig differentiatie in het aanbod etcetera. Momenteel wordt in het kader van Leesbevordering ingezet door met name de bibliotheken (bv Boekstart (Coach)), vanuit met name welzijn is er aandacht met programma's als de Voorleesexpress en er zijn de nodige programma's die met name inzetten op uitvoering door (voor)scholen zelf, zoals VVE-Thuis, Thuis in Taal en Pageturner. Potentieel kan veel winst worden behaald met het stimuleren van een educatief rijkere thuisomgeving. De uitdaging is echter om een passend aanbod voor lage SES-ouders te hebben. Van veel ouderprogramma's hebben met name de midden- en hoge SES-ouders profijt (zoals boek-uitdeel-programma's of verstrekking lesmateriaal aan ouders door scholen) en deze dragen dus niet bij aan 'achterstandsbestrijding naar SES'.

We adviseren om op maat voor de WRS-groepen te bezien welkeouderaanpakken het meest effectief zijn, welke nieuwste ontwikkelingen hierbij relevant zijn en daarbij de eerdere en huidige ervaringen goed te benutten. Het aanbieden van deze ouderprogramma's hoeft zeker niet perse specifiek voor deze doelgroep te zijn, maar kan ook algemeen, voor alle ouders zijn. Projecten op dit vlak (bv. met TmmT-subsidie) kunnen veel waardevols gaan opleveren.

5. De voorschoolse educatie

Informeer WRS-ouders nog vaker en meer dat voorschoolse educatie een belangrijke bijdrage levert aan de ontwikkeling van kinderen. En dat deelname daaraan, naast opvang in eigen familie/kring heel relevant (en leuk) is. Inzet hierbij van intermediairs vanuit de groep zelf is kansrijk.

Gemeenten waar het bereik van doelgroepkinderen in het algemeen tegenvalt, zetten soms in op versterkende maatregelen als: het extra nabellen van ouders, sleutelfiguren gaan informeren en betrekken of consultants inschakelen die bij ouders thuis langsgaan. Dit palet van maatregelen kan ook van betekenis zijn richting veel WRS-ouders. We adviseren verder om weer te bezien waar het goed loopt in Nederland en te bezien wat ervan kan worden geleerd en benut voor situaties elders. In het landelijke OWRS-traject zullen we dit ook oppakken.

6. De vroegschoolse educatie

Basisscholen hebben de afgelopen decennia steeds minder OAB-budget gekregen, wat heeft geresulteerd in grotere kleutergroepen, een mindere leerling/leerkracht-ratio en een afgenomen kwaliteit van de vroegschoolse educatie. Met de regeling voor een nieuwe achterstandsindicator in 2019 is de financiële achteruitgang stopgezet. De Inspectie en het ministerie hebben aangegeven meer aandacht te gaan besteden aan de kwaliteit van de vroegschoolse educatie. Dit is van belang voor de achterstandsbestrijding van alle doelgroepkinderen, dus ook WRS-kinderen.

Bij de extra bekostigingsregeling voor basisscholen voor Roma- en Sintikinderen, dienden ouders een ouderverklaring in te vullen (ter administratieve verantwoording). In de recente periode zijn hier vanuit de Roma- en Sintigemeenschap de nodige bezwaren gekomen, tegen deze vorm van

(etnische) registratie. Het ministerie van OCW heeft daarom in 2021 besloten de regeling tijdelijk aan te passen: het hanteren van een bewijsstuk, de ouderverklaring, is voor scholen niet meer nodig. Een ander aandachtspunt is hoe de extra bekostiging ook daadwerkelijk ten goede komt aan de Roma- en Sintikinderen waarvoor dit is aangevraagd. Is dat in een algemene besteding, opname in de lumpsum-financiering: 'daar profiteren immers alle kinderen van'. Of dient dit budget veel gericht ingezet voor de kinderen waarvoor het is aangevraagd, bv in de vorm van extra tutoring, remedial teaching of anderszins.

Laat basisscholen uitwisselen over effectieve aanpak en inzet van deze middelen. Ook over het knelpunt van gerichte inzet, versus opname in het algemeen schoolbudget. Dit kan passen in het landelijke OWRS-traject.

Onderzoek hoe een 'acceptabelere' vorm van extra aandacht en ondersteuning voor de onderwijspositie van Roma- en Sintikinderen kan worden vormgegeven. Het ministerie dient hiertoe opdracht te geven.

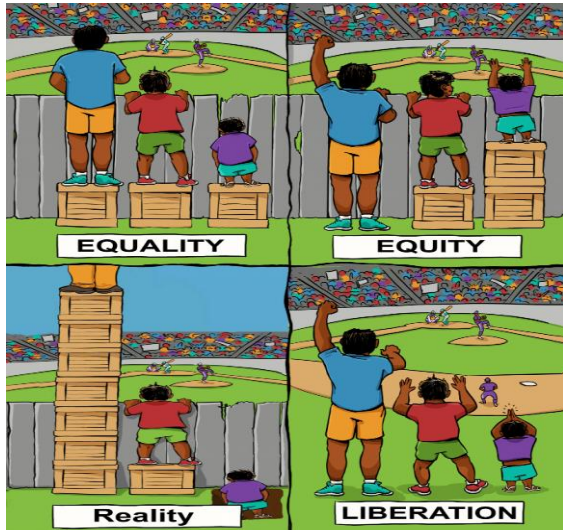
7. Corona en Het Nationaal Programma Onderwijs (NPO)

Door de scholensluiting als gevolg van Corona is de Gelijke Kansen-problematiek verslechterd. Kinderen zijn voor hun leren nog sterker dan voorheen afhankelijk geworden van de thuisomstandigheden en we weten dat deze voor kinderen sterk verschillen. Voor veel WRS-kinderen zijn de kansen nog ongunstiger geworden. Voor 2020/21 is een landelijke regeling Inhaal- en Ondersteuningsprogramma's ingevoerd, waarin scholen en voorscholen subsidie konden krijgen voor extra onderwijstijd. Voor de periode 2021-2023 is dit uitgebreid tot een Nationaal programma Onderwijs gericht op herstel van de Coronaschade. Alle scholen en gemeenten hebben fors meer middelen hiervoor gekregen. Scholen en gemeenten met meer achterstandskinderen ontvangen relatief meer.

- 1. Bezie of er binnen de NPO-ondersteuning iets op maat moet worden gemaakt richting WRS-kinderen. Wat betreft de scholenscan en het Keuzemenu effectieve interventies is de vraag wat gaat werken voor WRS-kinderen.*
- 2. Scholen met veel WRS-kinderen laten uitwisselen over effectieve interventies voor WRS-kinderen.*
- 3. In ieder geval de mogelijke effecten van speciale tutor programma's voor WRS kinderen doordenken en een model hiervoor ontwikkelen. De selectie van tutores is dan een bijzonder punt van aandacht.*

Tot slot

We hebben een aantal adviezen geformuleerd ten aanzien van de versterking van de ontwikkeling en onderwijspositie van jonge WRS-kinderen. Sommige geformuleerde aanbevelingen kunnen direct worden omgezet in concrete actiepunten, bij andere aanbevelingen is nader onderzoek nodig. Wie pakt ze op? Binnen de OWRS-ondersteuning en het -netwerk zullen we bespreken wat hiervoor de mogelijkheden zijn (bv. werkgroepen vormen die dit oppakken) en met het ministerie kan over de facilitering ervan worden gesproken.

ⁱ Zie ook bv. *Roma and travellers in six countries*. (EUAFR, 2020).